

РОЗВИТОК ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ (1957 – 2010)

Постановка проблеми. В останні два десятиріччя в навчальних закладах України інтенсивно впроваджується технологічний підхід. Використання інноваційних освітніх технологій стало одним із їх провідних завдань на шляху до інтеграції в Європейський освітній простір. Часто в технологічному підході вбачають мало не панацею від негараздів сучасної школи. Освітні технології піддалися посиленій увазі з боку педагогів завдяки таким ознакам як діагностичність, відтворюваність, прогнозованість, що виражається у гарантії результату тощо. Попри величезний інтерес до освітніх технологій, які перебувають у стадії так званого «буму», вчені не дійшли єдності в обґрунтуванні їх теоретичних основ: не вироблено загальноприйнятого категоріального тезаурусу, однозначно не встановлено критеріїв тощо. Намітилися суперечності між процесами створенням нових освітніх технологій та відсутністю ґрунтовного ретроспективного аналізу їх розвитку в навчальних закладах України; нарощуванням освітніх технологій і слабкістю системи діагностики в закладах освіти, яка мала б забезпечити діагностичну постановку цілей та мотивацію на високий рівень знань і вихованості у навчально-виховному процесі. Існує тенденція до збільшення кількості теоретичних розробок у галузі інноваційних освітніх технологій, у той час як рівень їх упровадження у діяльність навчальних закладів, згідно з результатами досліджень, залишається недостатнім. Часто випускники ВНЗ педагогічного профілю відчують себе не готовими до впровадження технологічного підходу. Суперечливим залишається питання, що є провідним у діяльності педагога: вміння використовувати технології чи індивідуальна професійна майстерність. Суттєвим недоліком технологізації освіти є недостатній рівень впровадження соціально-виховних технологій, які мали б допомогти сформувати мобільну на ринку праці особистість, здатну зміцнювати статус українця у міжнародному, соціокультурному середовищі.

Таким чином, актуальність статті зумовлена низкою чинників: необхідністю відродження прогресивних елементів історичного досвіду технологізації освіти у сучасних навчальних закладах; підвищення рівня технологічної культури педагога та практичної реалізації освітніх технологій; усунення недоліків в обґрунтуванні теоретичних основ технологічного підходу та його використанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній науці навряд чи можна знайти проблему, яка б піддавалась такому масовому дослідженню, як впровадження в навчально-виховний процес технологічного підходу. Вагомий внесок у дослідження їх теоретичних і методичних основ зробили російські вчені М. Бершадський, В. Беспалько, В. Гузєєв, Т. Ільїна, М. Кларин [3], Г. Селевко, Н. Тализіна та ін. Проблемі освітніх технологій присвячені дослідження українських науковців А. Алексюка [6], В. Євдокимова [9], І. Зязюна [6], А. Нісімчука [4], О. Падалки [4], О. Пехоти [5], І. Підласого [8], І. Прокопенка [9], О. Савченко, Г. Сазоненко [7], С. Сисоєвої [6], І. Смолюка [4] та інших. Проте вченими не проведено цілісний ретроспективний аналіз розвитку освітніх технологій у навчальних закладах України другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.; неповною мірою досліджено основні чинники низького рівня їх упровадження; потребують вивчення питання прогнозування майбутнього технологічного підходу.

Формулювання цілей статті. Мета статті: ретроспективний аналіз розвитку освітніх технологій у навчальних закладах України з 1957 по 2010 рр., виявлення основних чинників їх недостатнього впровадження та обґрунтування перспектив використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін “освітня технологія” у педагогіці України вперше з’явився у 60-х рр. ХХ ст., але не отримав поширення у зв’язку з ідеологічними причинами. Це була так звана “буржуазна новація”, а наука радянського періоду мала орієнтуватися на власні відкриття.

Незважаючи на те, що теоретичні основи освітніх технологій вперше досліджували зарубіжні вчені, українським педагогам належить пріоритет у вирішенні багатьох педагогічних технологічних проблем. Зокрема, А. Макаренко застосував термін “технологія” щодо виховного процесу; В. Сухомлинський, виділяючи закінчені цикли в управлінні, створив передумови для впровадження технологій управління.

Фундаментом освітніх технологій науковці вважають програмоване навчання. Перші кроки з його вивчення в Україні були зроблені 1956-1957 рр. [10, с. 21]. Саме в цей час закладалися також передумови для інформатизації освіти: у закладах освіти розпочалося вивчення елементів кібернетики та основ програмування [2, с. 5]. Отже, друга половина 50-х рр. ХХ ст. може вважатися початком генезису технологічного підходу у вітчизняній педагогіці.

У розвитку освітніх технологій у навчальних закладах України у другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. доцільно виділити такі періоди: перший: 1957-1970 р.р. (програмовано-навчальний) – упровадження програмованого навчання як нової метатехнології, домінування виховної

технології комуністичного виховання у навчально-виховній та управлінській діяльності; другий: 1971-1984 р.р. (системно-методичний) – використання системного підходу до організації навчального процесу, поступове витіснення програмованого навчання традиційною навчальною технологією; перехід від розрізненого використання технічних засобів до створення у вишах кабінетних систем; розвиток вітчизняної діагностичної науки; посилення позицій технологій соціально-педагогічних комплексів; третій: 1985-1990 р.р. (реформувально-комп'ютеризаційний) – реформування традиційної системи навчання та управління, комп'ютеризація навчального процесу та реалізація інформаційних технологій; криза та руйнація суспільної метатехнології комуністичного виховання радянського періоду; четвертий: 1991-2010 р.р. (науково-технологічний) – сучасний етап функціонування технологічного підходу у навчальних закладах України як незалежної держави, розвиток освітніх технологій на науковій основі.

Основними тенденціями першого періоду (1957-1970 р.р.) є співіснування двох навчальних метатехнологій: програмованого навчання та традиційної системи, домінування виховної технології комуністичного виховання, орієнтація традиційного навчання на зв'язок із життям, наукову організацію праці, використання нових досягнень науки і техніки, формування здатності до дії та практичної роботи. Проте не всі інновації були реалізовані: у вишах зберігалася затеоретизованість навчальних курсів, практична підготовка майбутніх фахівців здійснювалася недостатньо, не була втілена в навчально-виховному процесі ідея наукової організації праці.

Для другого періоду (1971 – 1984 рр.) характерне домінування виховної технології комуністичного виховання та навчальної традиційної системи навчання. Навчальна технологія розвивалася у напрямку використання передового педагогічного досвіду, нових методів навчання, створення кабінетних систем навчання. Поглиблювалися дослідження у галузі педагогічної діагностики. Проте ці інновації суттєво не вплинули на підготовку майбутніх фахівців, які продовжували залишатися об'єктами навчання.

Основними тенденціями третього періоду (1985-1990 р.р.) є реформування діяльності навчальних закладів; використання нових методів навчання, які на сучасному етапі трансформовані у технології: проблемні, ігрові, групові тощо. Надбанням 80-х р.р. є педагогіка співробітництва, яка мала поступово витіснити авторитарну. У діяльність навчальних закладів упроваджувалася модульна система навчання (згодом модульна технологія).

Попри всі інновації, характерною рисою досліджуваного періоду є комп'ютеризація навчальних закладів, масове використання інформаційних технологій. 1985-1986 навчального року учні IX класів усіх середніх шкіл України, а в 1986-1987 – учні IX-X класів загальноосвітніх шкіл та IX класів

вечірніх шкіл почали вивчати курс “Основи інформатики і обчислювальної техніки”. У десяти педінститутах було запроваджено підготовку вчителів за другою спеціальністю – “Інформатика і обчислювальна техніка”, до 1990 року вона проводилася в усіх педагогічних інститутах, де були фізико-математичні факультети [1, с. 61].

Проте продовжували зберігати актуальність проблеми удосконалення практичної підготовки фахівців. Послідовно реалізовувалися та розвивалися лише комп’ютерні та інформаційні технології.

Основними тенденціями четвертого періоду (1991-2010 р.р.) є здійснення інформатизації та технологізації освіти, приєднання вищих навчальних закладів до Болонської декларації, реалізація нових освітніх технологій у навчально-виховному процесі та управлінні. Незважаючи на створення наукових шкіл та кафедр освітніх (педагогічних) технологій, введення до навчальних планів педагогічних технологічних дисциплін, обґрунтування нових технологій професійної підготовки фахівців, використання у навчальному процесі технологічного підходу, залишаються недоліки у навчально-виховному процесі: затеоретизованість навчальних курсів, багатопредметність, перевантаженість обов’язковими заняттями, відсутність часу для самовираження, недостатній рівень мотивації до навчання. Студенти та учні не стали суб’єктами педагогічного процесу.

Як свідчить ретроспективний аналіз генезису технологічного підходу, освітні технології навчальних закладів взаємопов’язані між собою. Суспільна метатехнологія (освітньо-виховна концепція держави) визначала макро-, мезо- та мікротехнології. Певною мірою ці технології можуть впливати на суспільно-політичні процеси. Розвиток інформаційних технологій та систем – це одна із причин, з якої 1985 року правляча партія розпочала “перебудову” в суспільстві, що тривалий час перебувало у “застої”, та приступила до “прискорення” економічного розвитку. На основі цих фактів можна зробити висновок, що освітньо-виховна концепція держави (суспільна метатехнологія) обумовлюється як освітніми тенденціями, так і суспільно-політичними чинниками. Суттєві недоліки виховання молоді необхідно пояснювати як прорахунками педагогів, так і суспільних виховних інституцій. Моральне оздоровлення суспільства неможливе в той час, коли існує корупція, хабарництво, коли заробітна плата звичайного громадянина нижча, або незначною мірою перевищує прожитковий мінімум. За таких обставин педагогіка та суспільство рухатимуться різними шляхами, а освітні технології виявлятимуться недостатньо ефективними у виконанні навчальними закладами виховних завдань. Разом з тим, в умовах соціально-економічної кризи є доцільним обґрунтування нових соціально-виховних технологій, адже молодь у складний період суспільного розвитку вимагає підтримки. Такою

технологією у Тернопільському національному педагогічному університеті є соціально-виховна технологія “Організація успішної діяльності”, яка сприяє формуванню у студентів умінь ефективно організовувати ті види діяльності, які відповідають нахилам та здібностям. Технологія сприяє підготовці мобільного випускника, здатного стати конкурентоспроможним на ринку праці.

Аналіз навчально-виховної діяльності закладів освіти свідчить про те, що попри ґрунтовні теоретичні розробки вчених, технологічний підхід у навчально-виховному процесі використовується недостатньо. Рівень їх реалізації у ВНЗ великою мірою залежить від упровадження освітніх технологій у загальноосвітніх навчальних закладах, що зумовлює доцільність та актуальність досліджень обізнаності вчителів загальноосвітніх шкіл із теоретичними засадами освітніх технологій, сформованості вмінь їх використання.

Опитування, проведені у школах Тернопільської області, показали, що вчителі знайомі лише з найбільш популяризованими технологіями: інтерактивними, інформаційними, ігровими, тренінговими, проектними.

На запитання, які освітні (педагогічні) технології Вам відомі, отримані такі результати: ігрові знають 27% опитаних, інтерактивні – 26,1%, диференціації – 21,7%, формування творчої особистості – 16,7%, інформаційні – 11,6 %, формування учнівського колективу – 9,4%, проектну – 8,3%, виховання і навчання дітей з проблемами – 6,1%. Інші технології не були названі. Отже, можна зробити висновок, що саме слабка обізнаність із технологіями є однією із причин недостатнього їх впровадження у навчально-виховний процес школи.

Найчастіше вчителі використовують у практичній діяльності ігрові технології – 27% опитаних, інтерактивні – 26,2%, інформаційні – 21,1%, тренінгові – 18%, проектні – 7,6 % опитаних.

Згідно з результатами опитувань учителів загальноосвітніх шкіл, тільки кожен другий із них постійно використовує освітні технології у своїй діяльності. Зрозуміло, що й такі дані можуть бути суттєво завищеними тими учителями, які мають високу самооцінку.

Існує ряд причин низького рівня реалізації технологічного підходу. 15,4% учителів відчувають брак знань теоретичних основ освітніх технологій. 32,3% учителів переконані, що запровадження технологічного підходу вимагає додаткових затрат часу, що вказує на те, що вчителі не знають критеріїв вибору технологій і не завжди правильно обирають необхідну. Технології мають бути ефективними та оптимальними, тобто не вимагати додаткових зусиль, ресурсів та витрат часу. 9% вчителів не володіють вміннями діагностування учнів. 20,1% вказують на відсутність методичної літератури як на вагомий причину недостатнього використання

технологічного підходу. Окрім того, описи освітніх технологій мають супроводжуватись діагностичними методиками. 11,8% учителів помітили, що таких методик вимірювання якостей зазвичай немає.

Лише 30 % учителів називають впровадження технологічного підходу як один із шляхів поліпшення діяльності школи, 70% покладаються передусім на створення освітньо-виховної концепції держави, піднесення престижу професії вчителя, підвищення зарплат педагогам тощо.

Отже, результати опитувань свідчать про те, що вчителі не мають достатньої теоретичної бази з проблем освітніх технологій: не знають сутності терміну, їм відома лише невелика кількість широко популяризованих технологій навчання. Понад 50% вчителів їх не використовують, або використовують лише зрідка, трапляється, що лише під час відкритих занять. Зрештою, переважна більшість учителів переконані, що їх впровадження не поліпшить діяльності школи, що суттєво гальмує використання технологічного підходу. Отже, скориставшись технологією, вони не помітили зрушень у знаннях чи вихованості школярів.

На основі результатів досліджень можна зробити висновок, що у ВНЗ педагогічного профілю є доцільним упровадження навчальних дисциплін „Освітні (педагогічні) технології”. Вони введені до навчальних планів низки вищих навчальних закладів (Ніжинський державний університет ім. М.В. Гоголя, Полтавський педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, Миколаївський державний університет ім. В.О. Сухомлинського, Волинський державний університет ім. Л. Українки, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка та інших).

Дослідження показали, що освітні технології неповною мірою використовуються також у навчальних закладах непедагогічного профілю. У них варто для викладачів проводити навчально-методичні семінари, на яких ознайомлювати із теоретичними основами технологічного підходу та найбільш популяризованими технологіями.

Висновки. Оскільки на освітні технології нині існує свого роду мода, а мода, як відомо, швидко минає, доцільно здійснити прогнозування подальшого розвитку технологічного підходу. Російський вчений М. Кларин всі технології за ступенем відтворення процесу та результату поділив на конкретні (стовідсоткове відтворення процесу і результату) та неконкретні (відтворення процесу і результату у певних межах) [3, с. 11]. Здійснивши ретроспективний аналіз генезису освітніх технологій, можна прогнозувати подальший розвиток конкретних технологій. Що стосується технологій виховання, то вони потребують поглиблення досліджень. На жаль, жодна із виховних концепцій, які нині існують, не може вказати шляхи виходу із кризи, яка має місце у виховному процесі.

Ретроспективний аналіз розвитку освітніх технологій у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. та характеристика сучасних досліджень із проблем впровадження технологічного підходу дають підстави для таких висновків:

1. У розвитку освітніх технологій навчальних закладів різних рівнів акредитації України у другій половині ХХ – на поч. ХХІ ст. виокремлено такі періоди: 1957-1970 р.р. (програмовано-навчальний); 1971-1984 р.р. (системно-методичний); 1985-1990 р.р. (реформувально-комп'ютеризаційний); 1991-2010 р.р. (науково-технологічний).

2. Освітні технології навчального закладу взаємопов'язані між собою; вони залежать також від концептуальних положень та цілей суспільної метатехнології (освітньо-виховної концепції держави). Її вироблення прискорить процес позитивних змін у закладах освіти.

3. Основними причинами недостатнього впровадження теоретичних розробок у практику діяльності навчальних закладів є: відсутність загальноприйнятого наукового тезаурусу в галузі освітніх технологій; низький рівень обізнаності вчителів із основними групами освітніх технологій та їх моделями; класифікаціями технологій та критеріями їх вибору; недостатня підготовка вчителя до впровадження технологічного підходу; відсутність умінь використання технологій; слабкість або відсутність шкільних служб діагностики; недостатньо вироблені вміння діагностування школярів; відсутність діагностичних методик в описах технологій; недостатня кількість методичної літератури із впровадження освітніх технологій; традиційні підходи до освіти, переконання, що педагогічна майстерність вчителя забезпечує кращі результати, ніж вдало вибрана технологія.

4. Сучасний стан технологізації освіти дає підстави прогнозувати подальший розвиток конкретних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, а також вважати перспективними наукові пошуки в галузі технологій виховання, темпи розвитку яких нині суттєво відстають від технологій навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк В.Я. Інформатика: рік другий / В.Я.Вовк // Радянська школа. – 1986. – № 11. – С. 60-62.
2. Жалдак М. Становлення і розвиток методичної системи навчання інформатики в школі та педагогічному університеті (до 20-річчя шкільного курсу інформатики) / Мирослав Жалдак, Наталія Морзе, Юрій Рамський // Наукові записки ТНПУ ім. В.Гнатюка. – 2005. – № 6. – С. 3-17. – (Серія: Педагогіка).
3. Кларин М. В. Технология обучения: идеал и реальность / М. В. Кларин. – Рига: Эксперимент, 1999. – 180 с.

4. Нісімчук А. С. Педагогічні технології у вузі / А. С. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. С. Падалка. – К.: Укр. державний педагогічний ун-т, 1994. – 124 с.
5. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти.– К.: А.С.К., 2001.–256 с.
6. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, Л. Є. Сігаєва, Я. В. Цехмістер та ін.: За ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВПОЛ, 2001. – 502 с.
7. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г. С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.
8. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації / Іван Підласий, Андрій Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3-17.
9. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічна технологія: Посібник. – Харків: Основа, 1995. – 374 с.
10. Чепелєв В.І. Програмоване навчання: здобутки, тенденції, перспективи / В.І.Чепелєв, І.П.Підласий // Радянська школа. – 1976. – № 11. – С. 21-29.

АНОТАЦІЯ

Янкович О.І. Розвиток освітніх технологій у навчальних закладах різних рівнів акредитації (1957-2010). Здійснено ретроспективний аналіз розвитку освітніх технологій у навчальних закладах України (1957-2010). У статті висвітлено основні чинники недостатнього впровадження технологічного підходу. Прогнозується подальший розвиток конкретних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних. Доведено доцільність нового напрямку наукових пошуків у галузі технологій виховання.

Ключові слова. *Освітні технології, розвиток освітніх технологій, інформаційні технології, виховні технології, прогнозування.*

АННОТАЦИЯ

Янкович А.И. Развитие образовательных технологий в учебных заведениях разных уровней аккредитации (1957-2010). Осуществлено ретроспективный анализ развития образовательных технологий в учебных заведениях Украины (1957-2010). В статье показано основные факторы недостаточного внедрения технологического подхода. Прогнозируется дальнейшее развитие конкретных технологий, в частности информационно-коммуникационных. Доведено целесообразность нового направления научных поисков в области технологий воспитания.

Ключевые слова. *Образовательные технологии, развитие образовательных технологий, информационные технологии, воспитательные технологии, прогнозирование.*

SUMMARY

Yankovic A.I. The development of educational technology in teaching different levels of accreditation (1957-2010). It is given retrospective analysis of development of education technologies in educational establishments of Ukraine (1957-2010). The article explores the reasons of the insufficient application of technological approach. We predict further development of specific technologies, particularly the information and communication ones. We have proved reasonability of the new direction of research in the upbringing technologies.

Key words. *Educational technologies, development of educational technologies, informational technologies, upbringing technologies, prognostication.*